

“Als je oud bent, weet je dat je ergens aan dood moet”

“Omdat ik al zo oud ben, heb ik makkelijk praten. Daarom geneer ik me bijna om mijn geschiedenis te vertellen. Wat ik erg vind, is als kanker jonge mensen treft.” Actrice Elisabeth Andersen (88) over leven, ziekte en de dood. Een verhaal vol levenslust. tekst Brigit Kooijman fotografie Nathalie Hennis

“Zoveel collega’s van mij zijn er jong aan doodgegaan. Elsje van Rooden, een heel goede actrice, was net veertig toen ze stierf en twee tienerdochters achterliet. Peter Lohr, ook veel te vroeg aan kanker overleden. Het is totaal anders als je oud bent, dan weet je dat je ergens aan dood moet. Kanker is een vuile, stinkende rotziekte, maar dat waren vroeger de pest en cholera ook. En tuberculose, hoeveel mensen zijn daar niet aan gestorven?

Vijf jaar geleden, ik was toen 83, kreeg ik last van buikpijn en veel te harde ontlasting. Ik weet nog dat ik tegen mijn gynaecoloog zei: ‘Die darmen van mij vertrouw ik niet. Ik laat het onderzoeken maar als het kanker is, doe ik er niks aan hoor.’ Hij zei: ‘U moet er wél wat aan laten doen, want verder bent u nog zo goed.’ En daar had hij gelijk in. Nu ik 88 ben, zie ik eruit als een mevrouw van 75 en zo voel ik me ook. Ik heb altijd een goede gezondheid en veel energie gehad. In mijn tijd bij de Haagse Comedie stond ik vijf avonden per week op het toneel, soms in vijf verschillende stukken per seizoen, met drie kinderen thuis. Andere actrices deden hun kinderen de deur uit, vaak naar familie. Ik was de eerste die ze zelf opvoedde. Met hulp van een huishoudster, dat wel. Alleen toen ik zwanger was, ben ik tijdens een repetitie weleens op een tafeltje in slaap gevallen.

Roze stulpsels

Ik ben opgegroeid met kanker. Mijn omaatje had het, ze stierf toen ik 5 was. Het was een lange lijdensweg geweest, maanden had ze in bed gelegen. In die tijd waren er nog geen medicijnen. Een jaar later kwam mijn tante uit Indië ziek terug naar Nederland om hier dood te gaan. Toen ik 20 was verloor ik mijn lievelingstante. Uiteindelijk zijn ze allemaal aan kanker overleden, mijn hele familie van moeders kant. Ik ging ervan uit dat ik het zelf ook wel een keer zou krijgen. Maar ik heb daar nooit veel gedachten aan gewijd, want dan heb je geen leven. Je moet de dingen, zoals de joden zeggen, niet ‘beschrien’, niet oproepen.

Naar de huisarts, foto’s laten maken. Dan krijg je een colonscopie: een slang met een cameraatje eraan gaat door je darmstelsel heen. Nee hoor, ik vond dat helemaal niet vervelend. Ik had een schat van een dokter, die deed dat heel goed en zachtzinnig. Samen keken we naar die monitor, hoe het er van binnen uitzag. Mooi is het niet, al die zachte, roze stulpsels. Een kwallerige bedoening. Maar wel heel interessant. Later zijn op die manier poliepjes weggebrand, dat was enig. Ik werd op iets elektrisch aangesloten en dan hoorde je plóef. Weer een poliepje weg. Plóef. Spannend vond ik dat.

**“Het acteren heeft me geleerd te relativieren.
Het is een therapeutisch vak. Verdriet, woede, liefde,
angst, alles kun je kwijt op dat toneel.”**

**“Je moet leven! Dat is het enige wat je hebt.
Je moet leven, nu. De tweede zekerheid is
dat je doodgaat, ooit.”**

Chemokuur

De tumor bleek er al een jaar te zitten. De operatie was de moeite niet, daar merk je niks van. En daarna heb ik ook nergens last van gehad. Toen ik na een paar dagen thuiskwam uit het ziekenhuis, ben ik meteen taartjes gaan halen. De enige tegenvaller was dat er toch nog een chemokuur nodig bleek. God, nou word ik kaal, dacht ik. Maar het was een lichte kuur, en ik werd niet eens kaal. Het heeft dus niets voorgesteld bij mij, die hele kanker. Het is waar, ik heb een opgewekt karakter, maar dat is geen verdienste. Het helpt wel. Als je hoort dat je kanker hebt en je gaat meteen in zak en as zitten, versterk je alleen maar de onaangename symptomen. Dan ga je op alles letten, en verlies je je levenslust. Dat is fataal. En je raakt ook nog eens mensen kwijt als je gaat zeuren en klagen. Je moet leven! Dat is het enige wat je hebt. Je moet leven, nu. De tweede zekerheid is dat je doodgaat, ooit.

Onsmakelijk

Mijn darmen zijn nooit meer optimaal geworden. Twee jaar geleden kreeg ik last van diarree. Hollen naar de wc, en als ik te laat was, dan deed ik het in mijn broek. Ik kon niet meer de deur uit, dat vond ik heel erg. Vooral de vakanties miste ik, want ik hou van reizen. Sinds ik met pensioen was, ging ik elke zomer een paar weken naar het buitenland. In mijn eentje, heerlijk. De oorzaak van die diarree is nooit gevonden. Twaalf dagen heb ik in het ziekenhuis gelegen voor onderzoek, dat was een vervelende periode. Een hele ziekenzaal vol darmlijders, en we hadden maar één wc met zijn allen. Een onsmakelijk gedoe, net als die emmers met poep waar ik later mee naar het AMC moest. Eindeloos heb ik daar mee gesjouwd, kleine emmers, grote emmers. Dan werd er weer onderzocht op dit en dan weer op dat, maar het heeft allemaal niets opgeleverd.

Na twee jaar hoorde ik over bepaalde injecties die mensen kregen tegen diarree. Ik vertelde dat aan de dokter en hij wilde het wel proberen, hoewel ik niet helemaal aan de juiste symptomen voldeed. En het hielp! Ik krijg nu elke maand zo'n injectie en kan weer gaan en staan waar ik wil. Ik ben net een paar weken in Italië geweest, en eind van de maand ga ik vrienden opzoeken in Engeland. In september naar Ljubljana en Venetië. Ik pik het allemaal mee, nu het nog kan.

Therapeutisch vak

Of ik ooit bang ben dat de kanker terugkomt? Nee, sinds de oorlog ben ik nooit meer ergens bang voor geweest, behalve voor nog een oorlog. Mijn grote liefde Werner was een Duitse jood, hij zat bij mij ondergedoken. Altijd was er de angst dat de Gestapo voor de deur stond. En we hebben zo'n onvoorstelbare honger gehad. Een buurvrouw bakte weleens suikerbietenkoekjes en dan belde ik aan met een smoes. De wanhoop als ze me geen koekje aanbood!

Jazeker, ook het acteren heeft me geleerd te relativieren. Het is een therapeutisch vak. Verdriet, woede, liefde, angst, alles kun je kwijt op dat toneel. En het is een vak waarvoor je een groot empathisch gevoel moet hebben, je bent altijd bezig met wat mensen beweegt en waarom ze dingen zeggen. Om te weten hoe je een kreng speelt, een heldin of een bang vrouwtje, moet je je verdiepen in al die verschillende karakterstructuren. Zo leer je de grote verscheidenheid kennen van alles wat er in het leven voorkomt en ontdek je verbazingwekkende dingen. Het is raar, dat doodgaan. Ik denk er vaak aan. Ik voel me helemaal niet oud, maar ik ben het wel. Hoe zou dat nou toch zijn, als je weet dat het zo ver is? Het moeilijkst zal het zijn om afscheid te nemen van de kinderen. En van het licht, de zon. En de vogels, dat je die niet meer kunt horen. Maar verder zou ik het zo gauw niet weten."

Biografie Elisabeth Andersen

In 1920 in Den Haag geboren als Annie de Bruijn. Verliet vlak voor het eindexamen de toneelschool om aan de Arbeitseinsatz in Duitsland te ontkomen. Debuteerde in 1943 bij het Gemeentelijk Theaterbedrijf in Amsterdam in *Spoken* van Henrik Ibsen.

Groeide in de jaren vijftig uit tot een van de grote sterren van het Nederlands toneel. Speelde onder andere bij de Haagse Comedie, de Nederlandse Comedie, het Rotterdams Toneel, Toneelgroep Centrum en Zuidelijk Toneel Globe, samen met acteurs als Cees Laseur, Paul Steenbergen, Fons Rademakers, Ko van Dijk, Han Bentz van den Berg, Guus Hermus en Coen Flink.

Beroemde rollen: Jeanne in *Vrijdag* van Hugo Claus, Antigone in *Antigone* van Sophocles, Titania in *Midzomernachtsdroom*, *Ophelia* en *de Koningin in Hamlet*, Perpetua in *Venus bespied* van Christopher Fry en Jeanne d'Arc in *De Leeuwerik* van Jean Anouilh. Kreeg drie keer een Theo d'Or (belangrijkste Nederlandse toneelprijs). Laatste toneelrol in Couperus' *Van oude mensen en de dingen die voorbijgaan*.